

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

KA2 STRATEGIC PARTNERSHIP PROJECT n°2019-1-LT01-KA201-060726

Citizen in 31 hours

Pilsonis 31 stundā

PATĒRĒTĀJSABIEDRĪBA

Mācību resursi

Izdevums *Pilsonis 31 stundā* ir metodisks līdzeklis ekonomikas, pilsoniskās izglītības un ētikas mācību satura apguvei starpdisciplinārā pieejā, kas izstrādāti Erasmus+ KA2 projekta *Citizen in 31 hours* ietvaros. Projekta materiāli sastāv no 10 tematiem: nevienlīdzība, nabadzība, migrācija, piesārņojums, patērētājsabiedrība, sociālie tīkli, mākslīgais intelekts, viltus ziņas, darbs, veselība. Katrā tematā ir trīs nodarbības. Katrā nodarbībā tiek aplūkota konkrēta apakštēma, kas atspoguļo personīgo vai kopienas, vai globālo perspektīvu. Katra no šīm perspektīvām ietver ekonomiskos, pilsoniskos un ētiskos aspektus.

1. NODARBĪBA

Temats: Patērētājsabiedrība

Problēma: Es pārku, tā tad esmu?

EKONOMIKA: piedāvājums un pieprasījums

ĒTIKA: indivīda pamatvajadzības

PILSONĪBA: brīvais tirgus

2. NODARBĪBA

Temats: Patērētājsabiedrība

Problēma: Vai ir iespējams dzīvot bez naudas?

EKONOMIKA: sabiedrība un bizness, nauda, patēriņš

ĒTIKA: dažādas dzīves jēgas koncepcijas, dažādas sociālās grupas, mērenība

PILSONĪBA: sociālās grupas

3. NODARBĪBA

Temats: Patērētājsabiedrība

Līmenis: globāls

Problēma: Vai mēs dzīvojam materiālistiskā pasaulē?

EKONOMIKA: ekonomikas objekts, vērtība

ĒTIKA: morāli veidi, kā atrisināt patērētāju kultūras problēmas

PILSONĪBA: materiālistiska sabiedrība

Redaktors: Ineta Helmane, Agita Klempere-Sipjagina

2. NODARBĪBA

Temats: Patērētājsabiedrība

Problēma: Vai ir iespējams dzīvot bez naudas?

EKONOMIKA: sabiedrība un business, nauda, patēriņš

ĒTIKA: dažādas dzīves jēgas koncepcijas, dažādas sociālās grupas, mērenība

PILSONĪBA: sociālās grupas

Pamatprincipi un to definīcija.

Business. Preču un pakalpojumu radīšana, ražošana, nodrošināšana klientiem, lai apmierinātu viņu vēlmes un vajadzības. Bezpeļņas darbības.

Sabiedrība. Noteiktā apvidū dzīvojošo personu kopums, kurus saista sociālās saites, līdzīgas tradīcijas, kultūras normas.

Nauda. Apmaiņas veicināšanas rīks.

Patēriņš. Vajadzību apmierināšana.

Kapitālisms. Ekonomikas sistēma, kuras pamatā ir brīvība un privātīpašums.

Sociālā grupa. Noteikta cilvēku grupa, kas izceļas no pārējās sabiedrības ar savu dzīves veidu, vērtībām.

Frigānisms. Dzīvesveids, kas balstīts uz ierobežotu dalību ekonomikā un minimālu resursu izmantošanu. Šie cilvēki cenšas iztikt ar pēc iespējas mazākiem resursu zudumiem. Iesaistīšanās brīvprātīga

Mērenība. Funkcija, kas nozīmē izvairīties no galējībām un ievērot vidējo pozīciju.

Ievads.

Apspriediet:

→ Vai tiešām lielie uzņēmumi ir kaitīgi parastajiem cilvēkiem? Kāpēc un kādā veidā viņi var kaitēt? Varbūt jūs esiet saskārušies ar līdzīgu situāciju?

→ Vai jūs domājat, ka cilvēki pērk pārāk daudz un pārāk maz dalās ar citiem? Vai jūs to nedarāt? Sniedziet piemēru.

→ Ja jūs nepērkat un neizmantojat atkritumus, vai tas nozīmē, ka jūs cīnāties ar kapitālismu? Kāda ir šīs cīņas ietekme uz kapitālistiem (uzņēmējiem, ražotājiem, uzņēmumu akcionāriem, investoriem), uz pircējiem un kas tiem, kas izmanto atkritumus?

Uzdevumi

1

Frigiešu filozofija. Izlasiet noteikumus par patēriņu, ko ievēro ekstrēmisti frigieši.

ATKRITUMU IZMANTOŠANA. Pasaule ražo un pārdod vairāk, nekā patērē. Daudzi nabadzīgi un izsalkuši cilvēki varētu tikt pabaroti ar to, kas katru dienu tiek izmests. Mēs, frigieši, nepērkam un neizmetam - ienirstam atkritumu tvērtēs. Atkritumi, kurus mēs tur atrodam, ir drošā un gandrīz ideālā stāvoklī. Kāds viņus izmet tikai tāpēc, ka vecās preces nomaina pret jaunām. Atkritumu konteineros mēs atrodam visu: pārtiku, dzērienus, grāmatas, apģērbu, drēbes, mēbeles, velosipēdus utt. Atrastajā mēs vienmēr dalāmies ar citiem. Tā vietā, lai pirktu un piesārņotu vidi, mēs izmantojam lietas, kas citiem vairs nav vajadzīgas, tādējādi aizsargājot vidi un samazinot vispārējo vides piesārņojumu.

ATKRITUMU MINIMIZĀCIJA. Frigieši rūpējas par pārstrādi - mēs kompostējam organiskos atkritumus, salabojam saplīsušās lietas, nevis aizstājam ar jaunām. Mēs visu, kas mums vairs nav vajadzīgs, nododam draugiem vai dāvinām svešiniekiem.

ZAĻAIS TRANSPORTS. Mēs pievēršam uzmanību automašīnu nodarītajiem zaudējumiem - degvielas piesārņojums, koku ciršana, lai nobruģētu ceļu, cilvēku un dzīvnieku nāve. Frigieši izvēlas alternatīvus automašīnas pārvietošanās veidus - vilcienus, autobusus, velosipēdus, skrituļdēļus vai pastaigas. Braucot ar autostopu, mēs aizņemam vietu, kas citādi būtu tukša, tāpēc mēs neveicinām piesārņojumu un degvielas patēriņu. Tie, kuriem nepieciešamas automašīnas, izvēlas videi draudzīgu degvielu.

BEZMAKSAS MĀJOKLIS. Mājoklis ir dabiskas tiesības, nevis privilēģija. Dabiskās vajadzības ir daudz svarīgākas nekā privātīpašums. Ir nepareizi tas, ka cilvēki iet bojā dzīvojot uz ielas, ja citiem piederošas milzīgas ēkas netiek izmantotas. Skvoteri aizņem tukšas, pamestas mājas, apmetas tajās, pārvērš tās par sabiedriskajiem centriem, rīko dažādus pasākumus un mācības.

VIDES AIZSARDZĪBA. Pārtikas ražošana mūsdienās nav ekoloģiska - dabas resursi netiek saudzēti, pārtika tiek ilgstoši transportēta un tiek uzglabāta pārāk ilgi. Tāpēc frigieši paši ierīko

dārzus - tāpēc mums vienmēr ir svaigi un sezonai atbilstošo ēdieni. Mēs savā teritorijā stādām kokus un augus - pilsētās ļoti trūkst svaiga gaisa un apstādījumu. Šajās zaļajās zonās kopiena pulcējas, dalās ar pārtiku un kopīgi nodarbojas ar dārzkopību. Mēs aizstājam medikamentus ar dabīgiem augiem. Daži no mums pamet pilsētas un apmetas laukos.

MAZĀK DARBA. Mēs pārāk daudz no sevis atdodam darbam. Mēs strādājam tikai tāpēc, lai iegādātos jaunus priekšmetus un apmaksātu rēķinus. Darbs ir brīvības upuris, paklausība citu norādījumiem, vienmuļība, garlaicība un stress. Darbinieki ir tikai traucēklis negodīgas peļņas gūšanas mehānismā. Visas ekonomiskās sistēmas un jebkura darba pamatā ir cilvēku, vides un dzīvnieku izmantošana. Pie tā vainīgi ne tikai paši uzņēmēji un akcionāri, bet arī visi pārējie darbinieki - īpašnieki, vadītāji, grāmatveži. Frigieši nodrošina ēdienu, apģērbu, mājokli un transportu bez maksas. Mums nav vajadzīgs kāds, kas mūs pieņemtu darbā. Mēs varam veltīt laiku ģimenei, brīvprātīgajam darbam un cīņai pret korporācijām. Frigāni cenšas atbrīvoties no spiediena savilkt galus kopā. Ja mums tomēr ir jāstrādā, tad mēs cenšamies kontrolēt darba devēju, pievienoties darbinieku arodbiedrībām. Daži frigieši arī neuzskata zādzību par nepieņemamu, ja tā tiek izdarīta veikalos, kas pieder lielām korporācijām.

Pamatojoties uz šiem noteikumiem, norādiet attiecīgos sešus noteikumus, kas jāievēro „mērenam patērētājam” un “pārmērīgam patērētājam”.

Atbildi uz jautājumiem:

→ Kāds lietotājs jūs esat?

Katrs skolēns atbild, balstoties uz personīgo pieredzi un novērotiem gadījumiem.

→ Kura pieeja patērēšanai un darbam ir pareizākā, kāpēc jūs tā domājat?

Ir svarīgi, lai skolēns pamatotu savu viedokli. Parasti galējās pozīcijas ir kategoriskas, to principi ir balstīti nevis uz loģiskiem argumentiem, bet uz akliem uzskatiem. Ikviens var darīt to, ko vēlas, ja vien tas nepārkāpj otra cilvēka tiesības rīkoties pēc saviem ieskatiem.

→ Vai jūs domājat, ka sociālās grupas ar tik atšķirīgu attieksmi un vērtībām var mierīgi pastāvēt vienā un tajā pašā sabiedrībā?

Ir svarīgi uzsvērt, ka, īstenojot savus mērķus, dzīvojot dzīvi, kas jums šķiet pareiza, nevajadzētu aizskart citu cilvēku pārliecību, cieņu un piespiest viņus izturēties saskaņā ar jūsu ieskatiem. Ja tiek ievērota individuālā brīvība, cilvēki ar atšķirīgu pārliecību var dzīvot harmonijā vienā sabiedrībā.

ATKRITUMU IZMANTOŠANA.

Mērens patērētājs. Parasti iegādājas nepieciešamo. Dažreiz tas ir tikai tas, ko vēlas. Nemet ārā lietojamās lietas, pat ja tās ir morāli novecojušas - piedāvā tās draugam vai palīdzības organizācijām.

Pārmērīgs patērētājs. Viņš ir vienkārši traks uz jaunām lietām - tiklīdz parādīsies jauns mobilais tālrunis vai apavi - tās iegādāsies, neatkarīgi no tā, ka vecās preces joprojām ir lieliskā stāvoklī. Vecas lietas nemaina, neuzlabo, no tām labāk atbrīvojas, uzskatot, ka tā ietaupa laiku un enerģiju.

ATKRITUMU MINIMIZĀCIJA.

Mērens patērētājs. Šķiro atkritumus, aizstāj saplīsušus priekšmetus ar jauniem vai salabo tos, kurus joprojām ir vērts salabot.

Pārmērīgs patērētājs. Nelabo salauztus priekšmetus, aizstāj tos ar jauniem. Nerūp atkritumu pārstrāde, nešķiro tos.

ZAĻAIS TRANSPORTS.

Mērens patērētājs. Viņš ceļo pēc saviem ieskatiem: ar kājām, ar sabiedrisko transportu vai ar automašīnu. Izvēas ekonomiskus transportlīdzekļus. Ja var, tad pārvadā stopētājus.

Pārmērīgs patērētājs. Viņš daudz ceļo viens pats, braucot ar jaudīgu, degvielu patērējošu automašīnu. Nelieto sabiedrisko transportu. Pat tur, kur jūs varat staigāt, dodieties ar automašīnu. Nekad neiet autostopā, neiesaka to darīt citiem.

BEZMAKSAS MĀJOKLIS.

Mērens patērētājs. Rūpējas par savu vietu - pērk vai īrē. Ja pieder papildu nekustamais īpašums - to izīrē, ja var - ļauj jums organizēt publiskus pasākumus savā īpašumā utt.

Pārmērīgs patērētājs. Dzīvo milzīgā mājā, bet papildus nekustamais īpašums netiek izmantots, viņš to atsakās īrēt, pārdot vai atļaut izmantot bez maksas.

VIDES AIZSARDZĪBA.

Mērens patērētājs. Pērk viņam nepieciešamos produktus. Rūpējas par veselīgu uzturu. Ja ir vēlme un iespēja, pats kaut ko arī audzē. Pret vidi izturas viņam pieņemamos veidos un ar atbilstošiem līdzekļiem.

Pārmērīgs patērētājs. Patērē tikai tādu ēdienu, kāds viņam patīk: garšīgs un ērts, varbūt prestižs. Piešķir maz vai vispār nepievērš uzmanību veselīgumam. Tiek ignorēti pārtikas ētiskie aspekti, tā ražošanas izmaksas un atkritumu problēma.

MAZĀK DARBA.

Mērens patērētājs. Darbs viņam ir ne tikai ienākumu avots, bet arī pašrealizācijas, socializācijas, pilnveidošanās iespēja. Darbojas, lai apmierinātu vēlmes un vajadzības.

Pārmērīgs patērētājs. Kā darbinieks viņš var būt slinks un vienaldzīgs, uzlūkot darbu tikai kā ienākumu avotu, neredz darba jēgu, nesaprot, kā tas veicina cilvēka labklājību un sabiedrības labklājību. Vai arī tas var būt darbaholiķis, kuram darbā ir svarīga tikai lielāka alga, karjera, privilēģijas, gods, un ar to viņš pamato savu rīcību. Viņam nav svarīgi ne darbinieki, ne kolēģi, ne vide, ne dzīvnieku labturība.

2

Attaisnojiet vai kļiedējiet mītu.

Mīts. Ja cilvēkiem ir svarīgi, lai uzņēmumi saudzētu vidi, strādniekus un dzīvniekus, viņi pērk preces no šādiem uzņēmumiem un nepērk no tiem, kas rīkojas pretēji. Tādā veidā uzņēmēji un uzņēmumi netieši saņem signālu un var attiecīgi mainīt uzņēmuma darbību. Tiesa, ne visus pircējus interesē kas vairāk par cenu un kvalitāti, taču tā ir katra personīgā lieta. Uzņēmumu skaits, kas piesārņo vidi, veic eksperimentus ar dzīvniekiem un negodīgi izturas pret darbiniekiem, samazinās, jo samazinās to produktu pircēju skaits, kuri pērk šādu produkciju.

Mīts. Tiesības uz mājokli nozīmētu, ka kādam tas ir jānodrošina. Mājas esamība ir ļoti svarīga, tā reaģē uz vitāli svarīgu vajadzību pēc drošības. Bet mājokļi ir ekonomisks labums, tāpēc kādam tās ir jābūvē. Tam nepieciešami materiāli, jāatvēr laiks, lai varētu uzcelt māju. Tam, kurš to ir uzcēlis, ir jāsaņem atalgojums - nauda vai pakalpojums. Būtu netaisnīgi netaisnīgi piespiest cilvēkus būt mājas vai atteikties no īpašuma to labā, kam nav mājas. Mājoklis arī nav privilēģija - tas ir vienkārši kaut kas, ko var iegādāties par sabiedrības labā paveikto darbu un ar to nopelnīto naudu.

Taisnība. Frigāni dzīvo no tā, ko rada citi cilvēki un kas paliek neizmantošs. Ja kāds neuzbūvētu māju - frigieši to nevarētu ieņemt, ja kāds neceptu picu - frigiešiem nebūtu ko izvilkt no atkritumu tvertnes. Bez citu cilvēku darba un biznesa frigiešiem būtu grūtāk dzīvot - viņiem par visu būtu jā rūpējas pašiem. Tas būtu kā atgriezties pie naturālās saimniecības, kur cilvēki visu gatavoja paši vai barterī mainījās ar saviem produktiem.

3

Bieži vien pašreizējo sabiedrību apsūdz materiālismā, atsvešinātībā, daži cilvēki pulcējas sociālajās grupās, lai protestētu pret šīm negatīvajām īpašībām. Atrodiet tabulā un norādiet, kuras darbības/īpašības un kāpēc ir raksturīgas norādītajām situācijām un kuras ar to nav saistītas, kāpēc? Kā un kādas īpašības ir savstarpēji saistītas? Kas no darītā ir pieņemami un kas nē?

	Kopiena	Izmantošana	Brīvība	Centība	Cieņa	Vides aizsardzība	Izdevumi
Bezpaļūmnieki atkritumu konteinerā meklē ko var pārdot			Jā, jo tā ir cilvēka brīva izvēle	Jā, jo viņš pats nodarbojas ar darbību, nelūdzot palīdzību, neko nepiedāvājot pretī		Jā, lai gan tas nav apzināts viņa uzvedības motīvs	Saņemtā nauda tiek izmantota patēriņam
Ģimene krāj sākotnējo iemaksu, lai ņemtu mājas kredītu			Jā, tā ir brīva izvēle	Jā, ar savām pūlēm, darbu un ietaupījumiem jūs mēģināt			Šis ir atliktā patēriņa piemērs

				piepildīt savas vēlmes			
Biezpienu, kam beidzies derīguma termiņš, veikala vadība darbiniekiem izdala bez maksas	Jā, tā ir palīdzība līdzcilvēkiem		Jā, jo vadība pieņēma šo lēmumu bez jebkādas piespiešanas, un darbinieki var brīvi izvēlēties, vai pieņemt piedāvājumu		Jā, jo jūs varētu tos pārdot lētāk vai vienkārši izmest	Jā, jo pretējā gadījumā biezpiens tiktu izmests	Samazināja nepieciešamību iegādāties biezpienu
Līdzīgi domājošie cilvēki izmanto pamestu ēku un izveido tur kopienas centru, lai rīkotu kultūras pasākumus	Jā, kopiena strādā kopā, lai sasniegtu savus mērķus	Jā, jo mērķi tika sasniegti par katru cenu, citu interesēs	Nē, jo ēka tika apdzīvota bez īpašnieka piekrišanas	Jā - viņi nodarbojas ar aktivitātēm Nē - viņi paši varēja strādāt, ietaupīt un nopirkt ēku	Nē, jo privātīpašums netiek ievērots	Jā, ja pieņemam, ka viņi sakārtoja pamestu ēku	
Dizainere meklē papildus darbu, lai vienmēr varētu nopirkt vismodernākās drēbes			Jā, tā ir brīva izvēle	Jā, jo viņš cenšas visu iespējamā, lai apmierinātu savas vēlmes			Jā, jo var teikt, ka tas darbojas, lai varētu patērēt vairāk
Studenti stopoja pa visu Eiropu	Jā, jo bija kāds, kas viņiem palīdzēja		Jā, daži izvēlējās šo ceļojuma veidu,			Jā, jo nebija papildu piesārņojuma	

			citi piekrita tos izvēlētie s				
Toms atkritumu konteinerā meklēja kaut ko svētku vakariņām	Jā, Toms centās citu labā		Jā, Toms pats nolēma nepirkt, bet meklēt atkritumu konteinerā	Jā (tāpat kā pirmajā gadījumā)		Jā, jo citādi produkti būtu nonākuši atkritumu poligonā	
Apmainā pret reklāmu banka nodrošināja telpas skolēnu gadatirgum	Jā, jo banka atbalstīja jauniešu iniciatīvu	Nē, jo abas puses izpildīja līguma nosacījumus	Jā, tā ir bezmaksas savstarpēja vienošanās		Jā, abas puses respektē viena otras intereses		
Aktīvistu uz Akropoles lielveikala sienas raksta "Lieto mazāk, dzīvo ilgāk"			Nē, jo viņiem nebija lielveikala Akropoles piekrišanas		Nē, jo netiek ievērots privātīpašums, īpašnieku un citādi domājošu cilvēku intereses	Nē, jo siena bija sabojāta	Paradokss āli, bet daļēji - man bija jāpērk instrumenti, jāmazgā krāsa, un tas nebūtu bijis jādara
Varasiestādes īpašniekam konfiscēja neizmanto ēku un tajā bezpajumtniekiem izveidoja dzīvokļus	Vienas grupas interesētika pārkāptas īpašnieka tiesības uz privātīpašumu		Nē, jo ir pārkāpta īpašnieka brīvība		Nē, jo netiek ievērots privātīpašums un īpašnieka intereses		

<p>Jaunai uzņēmējai bija daudz pasūtījumu, un viņa lūdza darbinieku strādāt ilgāk bez atalgojuma un palīdzēt tikt galā ar pasūtījumiem</p>		<p>Daļēji, jo cita darbinieku vienīgā iespēja būtu atteikties. No otras puses, ja viņai būtu iespēja vienoties un pēc brīvprātības principa, tas galu galā pozitīvi ietekmētu gan uzņēmēju, gan darbiniekus.</p>	<p>Jā, uzņēmēja var jautāt, un darbinieks var piekrist vai nē</p>	<p>Jā</p>	<p>Daļēji ne tāpēc, ka netiek ievērots darbinieka laiks. No otras puses, tas bija pieprasījums, uz kuru darbinieks varēja brīvprātīgi atbildēt. Bet nākotnē tas var palīdzēt iegūt vairāk klientu, nopelnīt vairāk uzņēmējam un darbiniekiem</p>		
--	--	--	---	-----------	--	--	--

4

Meklējiet informāciju tiešsaistē un atbildiet uz jautājumiem, pamatojoties uz personīgo pieredzi.

1. Cik daudz naudas pasaulē tiek tērēts pārtikai? Cik daudz pārtikas pasaulē tiek izmests? Kas izmet visvairāk - ražotāji, pārdevēji vai patērētāji?

Mudiniet skolēnus meklēt informāciju uzticamos avotos. Latvijas vai ārvalstu ziņu portāli ir sekundāri avoti. Vienmēr meklējiet oriģinālo pētījumu un datus tajā.

2. Uzziniet, kāpēc Latvijas veikali dažas preces izmet, nevis pārdod?

Tas var būt saistīts ar valsts iestāžu noteikumiem, piemēram, nosakot atbilstošu patēriņa datumu vai prasības produkta izskatam, piemēram, banāniem jābūt noteiktam izskatam, gatavībai utt.

Tas var būt saistīts ar bojātu iepakojumu, sabojātām lietām, kuras pircēji vairs nevēlas iegādāties, taču parasti šādas preces tiek pārdotas ar atlaidi.

Tas var būt saistīts ar sezonālām izmaiņām, taču vairumā gadījumu nesezonas precēm tiek pienērotas atlaides un tās pārdotas lētāk.

Latvijā ir aizliegts pārdot preces vēlāk par "derīgs līdz" datumam, pat ja tās nerada draudus veselībai.

3. Kāpēc jūs personīgi izmetat kādu ēdienu, apģērbu un citus priekšmetus?

Mudiniet skolēnus atcerēties situācijas, kad tas notika. Iemesli var būt dažādi - jūs pērkat vairāk, nekā varat patērēt, pērkat to, kas jums patiesībā nav vajadzīgs, kaut kas iziet no modes, dažas preces labot ir dārgāk nekā nopirkt jaunas utt.

Ir svarīgi veicināt izpratni, ka preces pērk un izmet nevis kāds mistisks, anonīms patērētājs pasaulē vai valstī, bet mēs katrs par to esam atbildīgi.

4. Kādas organizācijas, kustības, portālus jūs Latvijā ziniet, kas dod "otro iespēju" pārtikai, apģērbam un citām precēm? Vai jūs pats tajā veicat savu ieguldījumu?

Jā. Piemēram, organizācija Paēdušai Latvijai rūpējas, lai pārtika, kas joprojām ir derīga patēriņam, netiktu izmesta, bet nonāktu pie tiem, kuriem tā visvairāk nepieciešama. Viņi strādā ar pārtikas ražotājiem un pārdevējiem.

Lietotas mēbeles, apģērbu un citas lietas var atrast pārdošanā vai kā dāvanas dažādos sludinājumu portālos.

Cilvēki ziedo trūkumcietējiem tieši vai ar labdarības organizāciju starpniecību.

5. Kādi, jūsuprāt, ir iemesli, kāpēc cilvēki kļūst par pārmērīgiem patērētājiem?

Vēsturiski. Pēc dzīves padomju laikos cilvēki, kad bija jutuši visa kā trūkumu, līdz ar tirgus atvēršanos un daudzu pieejamu preču un pakalpojumu parādīšanos, centās iegūt to, ko viņi līdz šim nevarēja dabūt.

Psiholoģiski. Iepērkoties cilvēki cenšas apmierināt savas iekšējās vajadzības. Jauni pirkumi viegli nodrošina ātru, bet īslaicīgu gandarījumu, tāpēc daži cilvēki ar to mēģina kompensēt dziļākas vēlmes.

6. Kā mēs varam mainīt pārmērīga patēriņa, pārtikas izšķiešanas situāciju?

Vispirms mums vajadzētu sākt ar sevi, pamanot, cik daudz un ko mēs pērkam paši. Tas sūtītu nelielu signālu ražotājiem par pieprasījumu. Piemēram, pērkot kvalitatīvākas un ilgāk kalpojošas drēbes, nepērkot kosmētiku, kas testēta uz dzīvniekiem, nepērkot no uzņēmumiem, kas piesārņo dabu utt.

Otrkārt, palīdzētu arī pārtikas un citu preču izņemšanu no apgrozības, jo patērētāji varēs izlemt paši.

Pastāv mīts, ka plānveida ražošana atrisinās dabas izmantošanas, pārtikas izšķiešanas un tamlīdzīgas problēmas. Šajā gadījumā - kad, par ko, cik, kad un par cik ražošanu īstenot - lemj valdība, un ja reālās vajadzības nav iespējams apmierināt, rodas trūkums. Tikai daži cilvēki nevar paredzēt, kas un kādos apjomos būs vajadzīgs sabiedrībai kopumā. Padomju laika pieredze rāda, ka ražošanas plānošana izraisa neapmierinātas vajadzības, deficītu, korupciju, nevienlīdzību, resursu izšķiešanu un dabas piesārņošanu.

<https://www.youtube.com/watch?v=mMak6JivLW0> - video par Latviju padomju laikos, kur redzams arī plānveida ekonomikas ražošanas aspekts

5

Projekts: debates (otrais solis - pozīcijas papildināšana ar piemēriem, argumentiem).

-Piemēro to pašu sadalījumu: negatīva attieksme pret patēriņu (piemēram, frigānisms), neitrāla attieksme pret patēriņu (piemēram, mērens patērētājs) un pozitīva attieksme pret patēriņu (piemēram, pārmērīgs patēriņš).

-Ļaujiet komandām balstīt savu nostāju uz trim spēcīgākajiem argumentiem: ekonomisko, pilsonisko (politisko), ētisko. Argumentu pamatā ir konkrēti piemēri, statistikas fakti, stāsti.

Piemēram, attieksmei pret patēriņu jābūt neitrālam kā mērenam patērētājam, jo:

1. Ekonomiskais arguments. Tirgus darbojas, kad cilvēki pērk tik daudz, cik nepieciešams, neuzņemoties nepamatotas un nepanesamas finansiālas saistības. Patēriņš ir balstīts uz reālām finansiālām iespējām un personīgām vajadzībām, kuras attiecīgi apmierina ražotāji un pārdevēji.

2. Pilsoniskais (politiskais) arguments. Vidējās pozīcijas ievērošana un savas pozīcijas neuzspiešana citiem ļauj darboties daudzveidīgai sabiedrībai, dažādiem cilvēkiem dzīvot kopā, ar izvēlētiem līdzekļiem personīgos mērķus. Tās ir demokrātiskas attiecības, kuru pamatā ir cieņa, iecietība, personas brīvība un atbildība.

3. Ētisks, morāls arguments. Mērenība un dzīvošana savu iespēju robežās ir pozitīva īpašība, kurai nepieciešama spēcīga griba un racionalitāte. Sengrieķu filozofs Aristotelis uzsvēra visa

ievērošanu un izvairīšanos no galējībām - "Veselais saprāts visu lietu vidū ļaus atpazīt labāko variantu."

Pašnovērtējums.

Pēc šīs stundas skolēniem vajadzētu:

→ Spēt izskaidrot, kuras vērtības ir vissvarīgākās, lai harmoniski dzīvotu sabiedrībā ar atšķirīgu pieeju patēriņam.

Brīvība - ikviens var brīvi izvēlēties savu pozīciju un sasniegt personiskos mērķus, nepārkāpjot citu brīvību.

Cieņa ir iecietība pret citiem uzskatiem un savas attieksmes neuzspiešana ar piespiešanu.

→ Zināt, kas ir frigānisms, dzīve bez naudas un kādi ir šādas dzīves pamatnosacījumi.

Frigānisms ir atteikums piedalīties darba tirgū ar spēju dot ieguldījumu sabiedrības labklājībā.

→ Zināt iemeslus, kāpēc daudzas preces, kas joprojām ir derīgas patēriņam, tiek izmestas.

Valdības noteikumi. Nav pieprasījuma. Mainīts sortiments, neatbilstošs komerciālais izskats, derīguma termiņš.

Skolēnu ziņā ir izlemt, vai viņi var atbildēt uz šiem jautājumiem. Ja nē, jāuzrunā skolotājs, lai saņemtu palīdzību tēmas izpratnē.